

REVOCARA CLAUZEI TESTAMENTARE REFERITOARE LA UZUFRACTUL VIAGER AL UNUI IMOBIL. CONFLICT DE COMPETENTA GENERAT DE GRESITA INTERPRETARE A NORMELOR NCPC

**Conf.univ.dr. Gheorghe DINU
Drd. Raluca Antoanetta TOMESCU**

ABSTRACT:

*IN DETERMINAREA COMPETENTEI DE ATRIBUTIUNE A INSTANTELOR JUDECATORESTI, COMPETENTA DUPA MATERIE IN TERMENII LEGII DE PROCEDURA CIVILA, LEGIUITORUL FOLOSESTE MAI MULTE CRITERII REFERITOARE LA OBIECTUL, NATURA SAU VALOAREA CAUZELOR. **CRITERIUL OBIECTIV**, PENTRU STABILIREA COMPETENTEI MATERIALE A INSTANTEI, ESTE NATURA LITIGIULUI, LA CARE UNEORI SE ASOCIAZA SI ALTE CRITERII SUBSIDIARE : IMPORTANTA INTERESULUI IN LITIGIU, ADICA VALOAREA ECONOMICA A ACESTUIA SAU EXPRESIA BANEASCA, CALITATEA PARTILOR SI URGENTA. POTRIVIT CU NATURA SI OBIECTUL DREPTULUI EXERCITAT, POT FI DISTINSE ACTIUNI PERSONALE, ACTIUNI REALE (CÂND DREPTUL A CARUI PROTECTIE SE URMARESTE ESTE UN DREPT REAL), ACTIUNI NEPATRIMONIALE SI ACTIUNI PATRIMONIALE ETC. ACTIUNEA ARE CA OBIECT DE REGULA, PROTECTIA UNUI DREPT SAU A UNUI INTERES PENTRU REALIZAREA CARUIA CALEA JUSTITIEI ESTE OBLIGATORIE. OBIECTUL ACTIUNII SE CONCRETIZEAZA SI SE NUANTEAZA PRIN MIJLOCUL PROCESUAL FOLOSIT, OBIECTUL CERERII DE CHEMARE IN JUDECATA, CONSTITUINDU-L PRESENTIA CONCRETA A RECLAMANTULUI. ACTIUNILE PATRIMONIALE SUNT CELE CARE AU UN CONTINUT ECONOMIC, PE CÂND CELE NEPATRIMONIALE CORESPUND UNOR DREPTURI SUBIECTIVE INDISOLUBIL LEGATE DE PERSOANA TITULARULUI LOR, INDIFERENT DACA ESTE PERSOANA FIZICA SAU JURIDICA, DREPTURI FARA CONTINUT ECONOMIC, DECI DREPTURI PERSONAL NEPATRIMONIALE. INTRU-CAT DREPTUL SUBIECTIV MATERIAL CONSTITUIE FUNDAMENTUL ACTIUNII, FIIND FACTORUL CONFIGURATOR AL ACESTEIA, EL IMPUNE SI TOATE CONSECINTELE CE DECURG DE AICI: CALIFICAREA ACTIUNII, DETERMINAREA COMPETENTEI, ALCATUIREA COMPLETULUI, DETERMINAREA CAII DE ATAC. CA ATARE, SE POATE AFIRMA, FARA ECHIVOC, CA DREPTUL SUBIECTIV CE SE CERE A FI PROTEJAT IN JUSTITIE " TRANSFERA " CARACTERUL SAU PATRIMONIAL SAU NEPATRIMONIAL LITIGIULUI INSUSI SI, ASTFEL, PROCESUL VA PUTEA FI EVALUABIL IN BANI, ORI DE CATE ORI IN STRUCTURA RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT SUBSTANTIAL, DEDUS JUDECATII, INTRA UN DREPT PATRIMONIAL, REAL SAU DE CREANTA. CUVINT CHEIE: DREP SUBIECTIV, PATRIMONIAL, NEPATRIMONIAL, ACTIUNE, CRITERIUL OBIECTIV, NATURA LITIGIULUI*

Prin hotararea civila nr.15209/2013 pronuntata de Judecatoria Constanta, la data de 17.12.2013 in dosarul civil nr. 17230/212/2013 – dosar ce are drept obiect revocarea clauzei testamentare referitoare la dreptul de uzufruct viager al unui imobil situat in orasul Constanta,

pentru ingratitude, instanta de fond a ridicat din oficiu ”exceptia necompetentei materiale” si a apreciat ca nu este competenta material, raportat la obiectul cererii de chemare in judecata.

Judecatoria a apreciat ca obiectul cererii de chemare in judecata nu s-ar incadra in nici unul din cazurile prevazute limitative de art.94 lit. a-i din NCPC, de asemenea se apreciaza ca nici incadrarea la lit.j nu ar fi posibila, motivandu-se ca obiectul cererii nu este evaluabil in bani.

Pe cale de consecinta Judecatoria Constanta a declinat competenta catre Tribunalul Constanta, conform art 95 pct din NCPC – care dispune imperativ ca tribunalul judeca in prima instanta toate cererile care nu sunt date prin lege in competent altei instante.

Motivarea data de Judecatoria Constanta, nu reprezinta in opinia noastra o interpretare corecta a prevederilor NCPC, deoarece criteriul determinant pentru stabilirea competentei material a instantei, este natura litigiului, la care uneori se asociaza si criteriia subsidiare.

Doctrinar aceasta „repartizare” a jurisdicției sau aceasta „atribuire” a „partii de jurisdicție” ce revine fiecărei instante, se face in functie de un dublu criteriu:

- a) un criteriu obiectiv, cat priveste competenta de atributiune; asadar intre instante de grade diferite sau, in fine, pe verticala;
- b) un criteriu teritorial; asadar intre instante de acelasi grad – judecatorii, tribunale, tribunale specializate ori curti de apel – dar situate in circumscriptii diferite.

Cele doua criterii trebuie conjugate, numai astfel putandu-se ajunge la determinarea acelei instante care – obiectiv si teritorial – are vocatia solutionarii cererii sau procesului. Aici, in acest context, vom examina mai intai semnificatiile si implicatiile celui dintai criteriu, pentru a stabili competenta de atributiune a instantelor judecatoresti.

Criteriul obiectiv determinant pentru stabilirea competentei materiale a instantei, este natura litigiului la care se asociaza si alte criterii subsidiare cum ar fi: importanta interesului in litigiu – reprezentata de valoarea economica a acestuia sau valoarea banneasca a acestuia, calitatea partilor si urgenta.

1

Criteriul obiectiv si determinarile lui subsidiare.

In doctrina romaneasca recenta, competenta materiala s-a considerat a fi determinata sub aspect functional, dupa felul atributiilor jurisdictionale, iar sub aspect procesual, dupa obiectul, natura sau valoarea cauzelor.

Asadar criteriile sau elementele in functie de care se determina competenta de atributiune a instantelor judecatoresti – „competenta dupa materie”, pentru a ne situa in termenii legii de procedura civila – s-au considerat a fi urmatoarele doua:

- natura litigiului
- valoarea interesului litigios ².

¹ RIL R

ecurs in interesul legii/ Decizie ICCJ - Decizia nr. 32 din 9 iunie 2008 cu privire la caracterul evaluabil in bani al litigiilor civile si comerciale avand ca obiect constatarea existentei sau inexistentei unui drept patrimonial, constatarea nulitatii, anulara, rezolutiunea, rezilierea unor acte juridice privind drepturi patrimoniale, in scopul stabilirii competentei material.Publicata in Monitorul Oficial nr. 830/2008 - M. Of. nr. 830 / 10 dec. 2008, Dosar nr. 75/2007

² H. Solus, R. Perrot, op. cit., t. II, nr. 13, p. 20.

Alteori, criteriul „obiectiv” s-a considerat a fi un criteriu complex, alcatuit din cateva criterii subsidiare: natura litigiului, „importanta lui economica” sau „valoarea lui”, calitatea partilor si urgenta³.

Intr-o opinie, pentru a determina competenta, legiuitorul s-ar fi raportat la urmatoarele criterii: importanta interesului in litigiu, natura proprie a litigiului, urgenta litigiului⁴.

In doctrina noastra de data mai veche⁵, „marginirea competentei” s-a considerat a se realiza dupa mai multe criterii sau „semne”: criteriul obiectiv, real, care poate fi valoarea litigiului sau natura acestuia, criteriul functional, criteriul teritorial, precum si alte criterii secundare, precum: conexitatea, competenta exclusiva, competenta obiectiva, competenta subiectiva, competenta privitoare la situatia partilor.

In ce ne priveste, consideram criteriul obiectiv ca fiind criteriul determinant pentru stabilirea competentei instantei, iar prin acesta urmeaza sa intelegem natura litigiului. Uneori, inasa, cum se va putea constata, la natura litigiului se asociaza si alte criterii subsidiare de determinare: importanta sau valoarea interesului alegat, calitatea partilor si urgenta⁶.

S-ar parea deci ca fiecare dintre aceste criterii are o valoare independenta si actioneaza ca atare pentru a determina competenta instantei. Or, cel putin in dreptul nostru, importanta interesului in litigiu – valoarea economica a acestuia sau expresia lui baneasca – nu determina niciodata, in exclusivitate, competenta instantei, ci, uneori, se asociaza naturii litigiului – criteriul prim si omniprezent in spatiul competentei instantelor.

Natura litigiului este asadar hotaratoare in stabilirea competentei de atributiune a instantelor judecatoresti. De altfel, legea de procedura civila se refera ea insasi la „competenta dupa materie”, iar „materia” semnifica tocmai natura litigiului. Atunci inasa cand litigii de aceeasi natura au fost distribuite in competenta unor instante de grade diferite, criteriul obiectiv – „materia litigiului” – nu putea fi – numai el – satisfacator pentru delimitarea competentei. Au fost, deci, puse in opera alte criterii, subsidiare.

In speta in cauza, natura litigiului ce se cere a fi protejat in justitie este cu certitudine o actiune cu caracter patrimonial prin caracterul subsidiar al acesteia, actiunea privind desfiintarea clauzei testamentare referitoare la uzufructul viager al unui imobil are consecinte patrimoniale, cu continut economic si deci evaluabil in bani. Mai mult – dreptul a carui valorificare se urmareste prin actiunea in revocare a clauzei testamentare are efecte patrimoniale, fiind incidente prevederile art.104 referitoare la cererile in materie imobiliara, valoarea imobilului se va determina in functie de valoarea impozabila, stabilita conform legislatiei fiscal si deci nu poate fi integrat drepturilor personale nepatrimoniale. Trebuie mentionat ca drepturile cu caracter personal, fara continut economic si prin urmare neevaluabile in bani sunt cele strans legate de

³ A. Fettweis s.a., Précis de droit judiciaire, t. II, Bruxelles, 1971, p. 1 si urm.

⁴ J. Vincent, S. Guinchard, Procédure civile, 21e éd, Dalloz, 1987, p. 154, nr. 109.

⁵ P. Vasilescu, Tratat teoretic si practic de procedura civila, vol. III, Iasi, 1941, p. 388-389, nr. 320.

⁶ Anterior modificarii Codului de procedura civila, la 12 februarie 1948, pivotul competentei de atributiune il constituia valoarea obiectului litigiului, dar aceasta in conditiile existentei judecatoriilor de ocol, care solutionau litigii de o valoare modica. In ce ne priveste, consideram ca determinarea competentei instantei in raport cu valoarea pretentiilor alegate ramane cel putin discutabila. Stabilirea de catre reclamant a valorii acestor pretentii, cu 10 bani sub sau peste plafonul valoric prevazut de lege, poate avea ca urmare alegerea discretionara a instantei si implicit a cailor de atac. Criteriul valoric al competentei – dupa „pretuirea” reclamantului – este indubitabil unul subiectiv si, astfel, dintru inceput este tolerata inegalitatea partilor in procesul civil. (A se vedea si infra, pct. 20 din cuprinsul acestui paragraf.)

integritatea fizica si morala, se refera la libertate, la onoare, cinste, reputatie, dreptul la nume, etc. deci drepturi subiective fara continut economic, strans legat de persoana omului si care, ca atare, sunt absolut, nesusceptibile de a fi cedate prin act juridic ori transmise prin mostenire sau exercitate prin reprezentare

Cu toate că noțiunea de sancțiune civilă, care reprezintă practic un pilon de referință indispensabil funcționării oricărei construcții sociale, însuflă o imagine de un comun firesc justitiabilului, la o analiză mai atentă a acestei instituții juridice, observăm faptul că tocmai datorită importanței sale de neneglijat, trăsăturile, caracterele precum și aplicațiile sale practice concrete reclamă un studiu de o inspirată profunzime⁷.

Noțiunea de revocare definește ipoteza în care un act juridic valabil încheiat este retractat de către o parte sau de către ambele părți, fiind astfel lipsit în tot sau în parte de forța sa⁸.

Legatul fiind dispoziția testamentară prin care testatorul stipulează ca la decesul său, ca unul sau mai mulți legatari să dobândească cu titlu gratuit, întregul sau patrimoniu, o fracțiune din patrimoniu sau anumite bunuri individual determinate, aceștia din urmă devenind astfel titular de drepturi patrimoniale .

Ineficacitatea legatelor

1. Revocarea voluntară a legatului
2. Revocarea judecătorească a legatului
3. Caducitatea legatului

Prin dispoziția consacrată în art. 1072 din Noul Cod Civil se prevede că ”ineficacitatea legatului din cauza nulității, revocării, caducității sau desființării pentru nerealizarea condiției suspensive ori pentru îndeplinirea condiției rezolutorii profită moștenitorilor ale căror drepturi succesoriale ar fi fost micșorate sau, după caz, înlăturate prin existența legatului sau care aveau obligația să execute legatul.

Clauza de uzufruct viager se încheie pe durata vieții beneficiarului sau titularului acestuia. Din punctul de vedere al duratei, dacă titularul este o persoană fizică, uzufructul poate fi cel mult viager. Dacă beneficiarul dreptului de uzufruct este o persoană juridică, acesta se poate încheia pe o perioadă de maxim 30 de ani. Prin urmare, uzufructul poate fi viager numai când beneficiarul este o persoană fizică.

Caracteristici juridice ale uzufructului:

- este un drept cu privire la bunul altuia, născut din separarea atributelor dreptului de proprietate cu privire la același bun. Astfel, o persoană - uzufructuarul - va stăpâni și va folosi bunul, culegându-i fructele, iar cealaltă persoană - proprietarul - va rămâne numai cu dreptul de a dispune cu privire la bun (îl poate vinde, dona etc.);
- este un drept real, ceea ce înseamnă că uzufructuarul poate să exercite drepturile sau atributele recunoscute lui asupra bunului care face obiectul acestui drept, în mod direct și nemijlocit, fără intervenția altei persoane. De exemplu, uzufructuarul poate să închirieze bunul sau să îl folosească pentru sine;
- este un drept temporar, se poate constitui maxim pe perioada vieții beneficiarului când acesta este persoană fizică (uzufruct viager) și cel mult pe 30 de ani în cazul persoanei juridice. Dacă nu a fost prevăzută durata uzufructului, cel constituit în favoarea unei

⁷ Sanctiuni civile privind liberalitățile – Teza de doctorat-Universitatea”Lucian Blaga”-Sibiu

⁸ A se vedea D. Cosma, Teoria generală a actului juridic civil, Ed. Stiintifica, București, 1969,p. 425

persoane fizice se prezumă că este viager, iar cel care are ca beneficiar o persoană juridică se prezumă că este constituit pe 30 de ani.

- se poate vinde dreptul de uzufruct? Conform noului Cod Civil, spre deosebire de vechiul Cod, uzufructuarul poate ceda atât contracost, cât și gratuit, dreptul său fără acordul nudului proprietar, dar cu respectarea prevederilor de publicitate imobiliară pentru bunurile imobile și cu obligația notificării cesiunii către nudul proprietar.

Uzufructul încetează în următoarele situații:

- Moartea uzufructuarului sau, dacă titularul este persoană juridică, încetarea personalității juridice. Prin urmare, dreptul de uzufruct nu se moștenește de către moștenitorii uzufructuarului deoarece acest drept încetează prin moartea sa;
- Expirarea termenului stabilit în contract ca durată a uzufructului;
- Consolidare, atunci când persoana are atât calitatea de uzufructuar cât și pe cea de nud proprietar. De exemplu, dacă în urma dezbaterei succesiunii, nuda-proprietate este moștenită de către uzufructuar;
- Renunțare la uzufruct, care se face prin declarație notarială autentică atunci când este vorba de un bun imobil, pentru a putea fi înscrisă în cartea funciară.
- Neuzul timp de 10 de ani sau, după caz, timp de 2 ani în cazul uzufructului unei creanțe;
- Prin hotărârea instanței, la cererea nudului proprietar atunci când uzufructuarul abuzează de folosința bunului, aduce stricăciuni acestuia ori îl lasă să se degradeze. Instanța poate dispune fie stingerea uzufructului, fie preluarea folosinței bunului de către nudul proprietar, cu obligația acestuia de a plăti uzufructuarului o rentă pe durata uzufructului;
- Când bunul a fost distrus în întregime într-un eveniment care nu putea fi prevăzut și nici împiedicat (caz fortuit).

Concluzionand asupra celor prezentate putem sustine ca indubitabil, ca incetarea dreptului de uzufruct din speta supusa analizei are cu certitudine un caracter personal patrimonial, iar singurul criteriu care duce la stabilirea instantei competente fiind valoarea economica a imobilului.

Asadar in cazul unei actiuni in anulare, atunci cand este vorba de desfiintarea unui act care a dat nastere unor drepturi patrimoniale este de la sine inteles ca si lipsirea de efectele unor astfel de acte juridice are tot consecinte patrimoniale si ca atare actiunea prin care se valorifica un asemenea drept este patrimoniala⁹.

⁹ Asa cum a sustinut inca de la inceput autorul articolului, speta a fost pana la urma declinata Judecatoriei Constanta, spre solutionare, in urma crearii unui conflict negativ de competent, prin hotararea Curtii de Apel Constanta.